

Χαριτωμένος «ποιητής αποτυχών»

Ο «Στράτης Καλοπαιχτερός», ο οποίος επανακυκλοφορεί εκατοντάδες χρόνια με την τρίτη και οριστική έκδοση του (1901), παραμένει ένα φιλολογικό και ποιητικό παράδοξο. Ο συγγραφέας του Στεφάνος Α. Κουμανούδης (1818 - 1899), γεννημένος στην Αδριανούπολη και μεγαλωμένος στο Βελιγράδι, πολύγλωσσος, (μιλάει γερμανικά, γαλλικά, ρωσικά), παρά τις σπουδές του σε Μόναχο, Βερολίνο και Παρίσι, δεν αποκτάει δίπλωμα. Εν τούτοις όταν έρχεται στην Αθήνα, το 1845, ανακηρύσσεται υπηγητής της Λατινικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (σ.σ. με απαλλακτικό βασιλικό διάταγμα του Ιω. Κωλλέτη). Όταν έρχεται η ώρα να γίνει τακτικός καθηγητής (1853), παραιτείται. Αργότερα εκλέγεται πρόεδρος της Φιλοσοφικής Σχολής, αλλά δεν αποδέχεται το αξίωμα (1870). Συμμετέχει αρχικά ως μέλος στην Αρχαιολογική Εταιρεία, στην οποία αργότερα θα κρατήσει τη θέση του γραμματέα (1859-1864) – και πάλι παραιτείται. Αυτά είναι ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία της διαγραφίας του, που ωστόσο διαχέονται στο αφηγηματικό του ποίημα, το οποίο ανέστησε φιλολογικά η καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου Μαριλίζα Μπταού. Έχει τη μορφή του έπους από πρόθεση, ώστε να ανατραπεί το είδος υπερ της κωμωδιογράφησης του μετεπαναστατικού, κτηνηματικού πατριωτισμού. Η συγγραφή του ποιήματος σε μεικτή γλώσσα, με λόγιες και λαϊκές λέξεις, άρχισε το 1845 και ολοκληρώθηκε το 1851. Η τρίτη έκδοση του 1901 από τον δευτερότοκο γιο του Κουμανούδη, Πέτρο, περιλαμβάνει 9.328 στίχους. Ενώ η πρώτη, του 1851, 4.048 στ. και η δεύτερη, του 1888, 6.390 στ. Αν και η ποίηση στάθηκε πάρεργο στην κύρια εργασία, γίνεται καταφανές ότι ο ήρωάς του Στράτης Καλοπαιχτερός μια ζωή τον απασχολούσε. Σύν τοις άλλοις είναι φαινόμενα μοναδικά στη νεοελληνική γραμματεία του 19ου αιώνα αυτόβουλης και ρητής αυτολογοκρισίας: αν κάποτε την αφαίρεση, οι (αυτο)λογοκριμένοι στίχοι υπερβαίνουν τους 2.500!

Υπεδλήθη το έργο σε 1.030 στ. στον πρώτο Ράλλειο ποιητικό αγώνα, στις 9 Ιανουαρίου του 1851. Το στεφάνι εκκέρδισεν «Το Μεσολόγγιον» του Γ.Χ. Ζαλοκώστα, κάτι που κόστισε, όπως αποδεικνύεται από ημερολογιακή σημείωση του: «αλλ' είμαι άθλιος "ποιητής αποτυχών" του Στράτη». Με πολλά στοιχεία από το μυθιστόρημα πικάρεοκ, ανασυστήνει την περιπετειώδη ζωή του Στράτη, ενός δεκαετηράχρονου μοναχονιού που εγκαταλείπει τα Σάλωνα και φτάνει ως την Οδησό και την Αρμενία. Ο πρώτος τόμος αποτυπώνει παράλληλα την πρώτη και την τρίτη έκδοση, ο δε δεύτερος εξετάζει την πρόσληψη και την εκδοτική περίπτωση, αξιοποιεί το αρχαιολογικό, αναζητά τα κίνητρα της αυτολογοκρισίας, αναχνεύει το είδος και την αφηγηματική τεχνική του ποιήματος. ■ Το «Καθολικόν Πανόραμα των Αθηνών», το οποίο πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Νέα Πανδώρα» (1853), όπως επισημαίνει η Μαρ. Μπταού, «είναι δυνάμει μια μεγαλόφωνη απάντηση στις επικρίσεις υπεροπτικών ξένων επισκεπτών της Αθήνας των μέσων του αιώνα». Ο Κουμανούδης δεν γκρινιάζει ευφώς, όπως ο Ροϊδής, για τους Ολυμπιακούς του 1896, γιατί επιθυμεί να μεταδώσει σε πανηγυρικό τόνο την αίσθηση που αφάνει το αθηναϊκό τοπίο. Το Κουμανουδικό Πανόραμα είναι η Αθήνα των αρχαίων ερείπιών που συνυπάρχει με το υπό δημιουργία άστυ. Όμως, το κείμενο απογειώνεται προς το τέλος, όταν προτείνει στον κοινωνικό και κοσμοφάγο να πει μπύρα θουαριική, τούρκικο καφέ και νάργιλέ ή παγιάτο να φάει απολύτως ευρωπαϊκό. Και ν' ακουσει μέχρι τα μεσάνυχτα πολιτικές συζητήσεις που δεν σταματούν, τραγουδία ανασταλτικά ανευ παύσεως, σπονοτιερον «τας της Νορμας ή του Κοιρέως της Ισπάλεως (συγχωρησι μου την νεολογίαν!) μελωδίας».

Β.Κ.Κ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

1. Στράτης Καλοπαιχτερός

ΕΠΙΜΕΤΡΟ
 ΜΑΡΙΝΙΖΑ ΜΠΤΑΟΥ
 ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΟ
 ΙΣΤΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ
 ΤΡΑΠΕΖΗΣ
 Τ.Α. - Τ.Β.

ΣΕΛ. 131 + 424
 € 41,19 (1).
 ΣΕΛ. 29 + 7 (2)

2. Καθολικόν Πανόραμα των Αθηνών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
 ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
 ΜΑΡΙΝΙΖΑ ΜΠΤΑΟΥ

